

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/7 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

XALQARO MUNOSABATLARDA RAQAMLI DIPLOMATIYANI TADQIQ ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	10-14
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Mannopova Elzara Toraxanovna

HR TRANSFORMATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPED AND DEVELOPING ECONOMIES CANADA AND UZBEKISTAN	15-21
--	-------

Загребельская Милена Владимировна

РАЗВИТИЕ ПРЕДИКТИВНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ МАТЕРИАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ, АДАПТИВНЫЕ И ЦИФРОВЫЕ ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОСТИ	22-31
--	-------

Dr. Abror Kucharov and Dr. Jyoti Meshram

SECTORAL ANALYSIS OF INDIAN INVESTMENT IN UZBEKISTAN	32-42
--	-------

Суюнова Зухра

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ	43-49
--	-------

Суюнова Фотима, Суюнова Саодат

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ УЗБЕКИСТАНА: ТРЕНДЫ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	50-62
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xudoyqulov Yo'lchi Azamqulovich

HARBIY TADQIQOTCHI FAOLIYATIDA FANLARARO YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH ZARURATI	63-69
--	-------

Majitov Maxmud

G'ARB FALSAFASIDA SHAXS HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR TADQIQI	70-76
---	-------

Latipov Sardor Shavkatovich

JAMIYATDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING IJTIMOIIY ASOSLARI VA AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI	77-81
--	-------

Ibraximova Dilorom Saloydinovna

HUQUQSHUNOS AXLOQIIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY ZARURIYATI	82-87
--	-------

Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich

JADID MAKTABLARINING O'QITISH TIZIMI VA PEDAGOGIK MEROSI	88-91
--	-------

Muslimov Sherzod Akbarovich

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING "BOBURNOMA" ASARIDA INSON VA OILA MUAMMOSI	92-96
---	-------

<i>Jantayev Maksud Ibragimovich</i> AL-XORAZMIYNING ILMIY TADQIQOT HAQIDAGI QARASHLARINING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI	97-101
---	--------

<i>Qosnazarova Palzada</i> TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI VA TA'LIM-TARBIYA, ADABIYOT MASALALARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY ASOSLARI	102-106
--	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Xasanova Sohibjamol Soatmurod qizi</i> TILNING KOGNITIV FUNKSIYASI VA AXLOQIY-BAHOLASH (YAXSHILIK/YOMONLIK) KATEGORIYALARINING KONSEPTUAL SHAKLLANISHI	107-110
---	---------

<i>Burxonova Go'yo'xon G'ulomovna</i> TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIIYANI SAMARALI O'QITISH USHLUBLARI	111-115
--	---------

<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID ADIBI – TO'LAGAN XO'JAMYOROV (TAVALLU) BADIY PUBLITSISTIKASINING TIL VA USHLUBI TAHLILI	116-122
---	---------

<i>Yuldasheva Ruxshona Rustamjon qizi</i> INGLIZ TILIDAGI OTLI KOLLOKATSIYALARNING LISONIY MODELLARI VA ULARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMA JARAYONIDAGI ADEKVATLIK MUAMMOLARI	123-126
--	---------

<i>Xolmurotova Gulnora</i> ERKIN A'ZAMNING "OTOYINING TUG'ILGAN YILI" QISSASIDA USTOZ OBRAZI BADIY TALQINI	127-132
--	---------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Kadirova Moxigul Xamitovna</i> SURISHTIRUVNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	133-138
---	---------

<i>Xidoyatov Baxtiyar Batirovich</i> O'ZBEKISTON JINOYAT PROTSESSIDA SUDGA QADAR ISH YURITISHNING RIVOJLANISH TARIXI	139-147
--	---------

<i>Давронов Атобек Равшанович</i> УЧАСТИЕ СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЯХ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ	148-155
---	---------

<i>Alishayev Sobir Tursunboyevich</i> JINOYAT ISHLARI BO'YICHA SUDLOVGA TEGISHLILIKNI ANIQ BELGILASHNING HUQUQIY VA AMALIY AHAMIYATI	156-161
--	---------

<i>Mamatmurodov Farrux</i> THE UNIQUENESS OF THE SUKUK FINANCIAL INSTRUMENT. THEORETICAL ANALYSIS OF THE UNIQUE SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN SUKUK AND BONDS	162-168
---	---------

<i>Худайбергенов Бахрам, Эгамбердиев Ферузбек</i> ПОДАЧА ЖАЛОБ И РАССМОТРЕНИЕ ИХ СЛЕДСТВЕННЫМ СУДЬЕЙ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА	169-180
---	---------

<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ЗАВЕЩАНИЯ КАК ОСНОВНОГО СПОСОБА РАСПОРЯЖЕНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫМИ ПРАВАМИ	181-186
<i>Normatov Ermatat</i> SHAHAR AHOLISINING ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDAGI HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI	187-196
<i>Abdurasulova Xadichaxon Ravshanbek qizi</i> MEHNAT QONUNCHILIGINI BUZISH BILAN BOG'LIQ JINOYAT QONUNI NORMALARINING RIVOJLANISH TARIXI	197-205
<i>Xazratov Mexriddin Faxriddin o'g'li</i> THE CONCEPT OF DIGITAL SERVICES AS AN OBJECT OF CIVIL LAW RELATIONS	206-210
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> ISHNI SUDGA QADAR YURITISH BOSQICHIDA JINOYAT PROTSESSI ISHTIROKCHILARINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	211-218
<i>Abduazizov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> USTUN MUZOKARA KUCHI VA UNING SUISTE'MOLLIK SHAKLLARI: GERMANIYA, YAPONIYA VA JANUBIY KOREYA AMALIYOTINING QIYOSIY TAHLILI	219-228
<i>Uralov Sarbon Sardorovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ORQALI SODIR ETILAYOTGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARI TAHLILI	229-236
<i>Abdurashidov Abdurauf Abdurashidovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILGAN BEZORILIK JINOYATLARINING XUSUSIYATLARI	237-243
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rashidov Anvarjon Sharipovich</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI METODIKASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	244-248
<i>Maydonova Sabokat Sadulloyevna</i> O'QUVCHILARNING KITOBXONLIKKA BO'LGAN QIZIQISHINI OSHIRISHDA OILA VA MAKTAB O'RTASIDAGI HAMKORLIKNING INNOVATSION USULLARI	249-253
<i>Jo'rayeva Zarifa Oltinboy qizi</i> JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DAM OLISH DAQIQALARI VA PAUZALARI	254-259
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i> AKADEMIK LITSEYLARDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH ("INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI" FANI MISOLIDA)	260-267
<i>Нажметдинова Наргиза Сайфетдиновна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К ЭПОХЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: АНАЛИЗ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	268-277
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Ismog'ilova Madinabonu, Ro'ziqulova E'zoza</i> INTERYER DIZAYNIDA RANGLAR PSIXOLOGIYASI	278-282

Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI KOMPETENTLIGINI

TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA TAHLILI 283-289

Received: 4 August 2025
Accepted: 10 August 2025
Published: 30 August 2025

Article / Original Paper

ARTISTIC INTERPRETATION OF THE IMAGE OF THE TEACHER IN ERKIN A'ZAM'S STORY "THE YEAR OTOYI WAS BORN"

Gulinor Kholmurotova

Student of Termez State University

Scientific advisor: Raimova Sayyora Zaitovna

Senior lecturer, Department of Uzbek Literature, Termez State University,

Doctor of Philosophy (PhD) in Philology

Abstract. This article examines the artistic interpretation of the image of a teacher in Erkin A'zam's story "The year Otoy was born". The work reveals the relationship between a teacher and a student, the role of a teacher in society, and the spiritual and moral values promoted through the image of a teacher. The article deeply analyzes the assessment of the image of teachers, the author's critical approach, and the depiction of social problems in the light of the hero's worldview and internal conflicts. It also studies modern teacher-student relationships through the analysis of the story's art and characters.

Keywords: story, image of a teacher, critical realism, modern literature, artistic interpretation.

ERKIN A'ZAMNING "OTOYINING TUG'ILGAN YILI" QISSASIDA USTOZ OBRAZI BADIY TALQINI

Gulinor Xolmurotova Azmiddin qizi

Termiz davlat universiteti talabasi

E-mail: xolmurotovagulinor@gmail.com

Ilmiy rahbar: Raimova Sayyora Zaitovna

Termiz davlat universiteti O'zbek adabiyotshunosligi kafedrasida katta o'qituvchisi,

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada Erkin A'zamning "Otoyining tug'ilgan yili" qissasidagi ustoz obrazi badiiy talqini mulohazaga tortilgan. Asarda ustoz va shogird o'rtasidagi munosabatlar, ustozning jamiyatdagi o'rni, ustoz obrazi orqali ilgari surilgan ma'naviy va axloqiy qadriyatlar ochib berilgan. Maqolada qahramonning dunyoqarashi va ichki ziddiyatlari zahirida ustozlar obraziga berilgan baho, muallifning tanqidiy yondashuvi va ijtimoiy muammolar tasviri chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, qissa badiiyati va personajlar tahlili orqali zamonaviy ustoz-shogird munosabatlari ham o'rganiladi.

Kalit so'zlar: qissa, ustoz obrazi, tanqidiy realizm, zamonaviy adabiyot, badiiy talqin.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI7Y2025N19>

Kirish. O'tgan asrdagi yozilgan badiiy asarlarda, asosan, insonning ijtimoiy munosabatlardagi o'rni yoritilgan bo'lsa, keyingi davrlarda inson ichki olami, hissiy kechinmalari taftish qilingan asarlar yozila boshlandi. Yozuvchilar an'anaviy o'zbek qissachiligi uslubiga jahon realistik va modernistik talqin usullarini muvaffaqiyat bilan singdira boshlashdi. Adabiyotshunos olim D.Xoldorov ushbu jarayon haqida fikr bildirar ekan, bu xususiyat qissalardagi milliy realistik tasvir yetakchiligiga mone bo'la olmaganini, shuningdek, ularning

asarlarini umumiy qiyofasiga qarab eksperimental ham, modernistik qissa ham deb bo'lmashligini, ularning uslublarini yangilangan milliy uslub, salaflari uslubiga nisbatan o'ta zamonaviylashgan uslub shakli ekanini ta'kidlaydi [1; 25-26-b.]. Mazkur yangilanish pallasida yozuvchi Erkin A'zam "Otoyining tug'ilgan yili" nomli ilk qissasi bilan o'zbek adabiyotida yangi nafas, yangi ruh, yangi xarakterdagi obrazlar paydo bo'la paydo bo'la boshlanganini isbot etdi. Ushbu maqolada muhokamaga tortiladigan "Otoyining tug'ilgan yili" qissasi talabalar hayotidan hikoya qiluvchi, jamiyatdagi ayrim illatlarni kulgi ostiga olib yozilgan asarlar sirasiga kiradi.

Mazkur maqolada "Otoyining tug'ilgan yili" qissasidagi obrazlar, xususan, ustozlar va talabalar o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, yozuvchining badiiy mahorati, obraz yaratishdagi uslubi, tanqidiy nigohi va asarning g'oyaviy-estetik xususiyatlari o'rganiladi. Maqolaning maqsadi Erkin A'zamning "Otoyining tug'ilgan yili" qissasi misolida zamonaviy o'zbek nasridagi ijtimoiy-tanqidiy ruh, ustoz obrazi badiiy talqini va yozuvchining milliy-realistik yondashuvlarini tahlil qilishdir. Ushbu maqola asardagi asosiy obrazlarni tahlil qilish, ustoz-shogird munosabatlarining badiiy talqinini ochib berish, asarda qo'llangan kinoya, sarkazm va tanqidiy uslublarni aniqlash va qissaning ijtimoiy-tarbiyaviy va estetik ahamiyatini asoslash kabi vazifalarni o'z ichiga oladi. Tadqiqot mavzusi o'zbek adabiyotshunosligida dolzarb mavzulardan biri bo'lib, u zamonaviy qissachilikning uslubiy yangilanishi va unda ustoz obrazi badiiy talqinining takomillashuvini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Erkin A'zam ijodini o'rganish bo'yicha ko'pgina ilmiy izlanishlar olib borilgan. Xususan, adib ijodi haqidagi A.Rasulov, S.To'laganova, M.Qo'chqorova, F.Rajabova, S.Qurbonovalarning tadqiqotlarini alohida ta'kidlash lozim. Shuningdek, A.Xolmurodov, M.Sheraliyeva va Sh.Toshxo'jayevalarning dissertatsiyalarida Erkin A'zam ijodi qo'yilgan masalalarni o'rganish uchun manba bo'lib xizmat qilgan. Bundan tashqari, Obidjon Shofiyevning "Erkin A'zam nasri badiiyati (kinoya va obraz)" nomli doktorlik dissertatsiyasi va shu nomdagi monografiyasida Erkin A'zam poetikasini tadqiq etish asosida kinoya, qiyosiy-tipologiya, adabiy ta'sir, obrazlar tabiati masalalari ochib berilgan [2; 5-b.].

Ushbu maqolani yozishda va oldiga qo'ygan maqsadni yoritib berishda badiiy asar tahlilining kontekstual tahlil va immanent tahlil kabi ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Muhokama va natijalar. Zamonaviy o'zbek adabiyotining zabardast vakillari orasida Erkin A'zam alohida e'tibor va e'tirofga loyiq ijodkor sanaladi. Yozuvchi o'z so'zini so'zlashda "erkin"ligi bilan ajralib turadi. Erkin A'zam kishilarda kuzatiladigan kechirilmas illatlarni goh qog'ozga o'rab satiristik ruhda bayon etsa, gohida hech narsani yashirishga urinmay o'tkir zaharxandalik – sarkazm bilan ifodalaydi. "Erkin A'zam badiiy olami" nomli ilmiy maqolalar va suhbatlar to'plamida adibga shunday ta'rif beriladi: "Yozuvchi nasrida kinoya, yengil kulgi, zaharxanda, qahqaha, piching, kesatiq, masxaraomuz, mazaxlovchi hazil qatlamlari, sarkazm, so'z o'yinlari, parodiya, paradoks, parodiyaviy obrazlilik, niqoblangan obrazlar kuzatiladi. Adibning so'zga, chinakam adabiyotga bo'lgan talabchanligini, injiqligini, obrazli ifoda va o'tkir kinoya vositalarini qo'llashiga qarab, biz uni zamonaviy o'zbek adabiyotining tamal toshini qo'ygan Abdulla Qodiriy, Fitrat, Cho'lpon, G'afur G'ulom, Oybek, Abdulla Qahhorlarning munosib izdoshi, munosib shogirdi deya olamiz" [3; 5-b.].

"Otoyining tug'ilgan yili" qissasi nashr qilinishi bilanoq adabiyot ixlosmandlari orasida mashhurlikka erishgan, asarning bosh qahramoni Asqar Shodibekov esa "shartaki", "beandisha" yigit bo'lishiga qaramasdan kitobxonlar mehrini qozongan. Qissa birinchi shaxs

tilidan hikoya qilinadigan, “qog‘ozga o‘rash”larsiz ochiq gapirish, jamiyatdagi adolatsizlik, niqobbozlik va ikkiyuzlamachilikka qarshi kurash ruhida asardir. Bosh qahramon Asqar “shartaki” qahramon sifatida gavdalanadi, u o‘ta rostgo‘yligi tufayli atrofdagilar bilan munosabatda ko‘p bor pand yeydi. Adibning o‘zi mazkur asarini “shartakilik qissasi” deb atashi ham bejiz emas, albatta.

Adabiyotda ustoz-shogird munosabatlari doimo dolzarb mavzulardan biri bo‘lib kelgan. Ayniqsa, zamonaviy o‘zbek nasrida bu munosabatlar faqatgina an‘anaviy tarzda ustozga hurmat va ehtirom bilan emas, balki ayrim ustozlarda uchraydigan qusurlarga tanqidiy nigoh, ikkiyuzlamachilikka nafrat va shaxsiy hayotiy iztiroblar orqali ham ifodalanmoqda. Erkin A‘zamning “Otoyining tug‘ilgan yili” qissasida shunday murakkab ruhiy holatlar tasviriga guvoh bo‘lamiz. Asar qahramonining ustozlarga nisbatan munosabati, ayniqsa talabalar o‘rtasida “Savlatxonov” deb nom chiqargan Ziyoxon Ahmadxonov bilan bo‘lgan ayovsiz munosabati shular jumlasidandir.

“Otoyining tug‘ilgan yili” qissasidagi qahramon Asqar jamiyatdagi ikkiyuzlamachilikni, ayniqsa ustozlar timsolidagi qog‘ozbozlik va laganbardorlikni tanqid qiladi. Uning Ziyoxonov domlaga “Darslikda bor gaplarni ko‘chirishga odatlanmaganman” degani unga xos ochiqcha fikrlash va an‘anaviy natijasiz qolipdagi darslardan chetlab o‘tishga harakat belgisi edi. Bu esa, o‘z navbatida, bir xil tizim va qolipda fikrlaydigan ustozlar tomonidan yoqlanmaydi. Aynan shu kabi tasvirlar va ustoz obrazlari orqali Erkin A‘zam “Ustoz shaxsi qanday talablarga javob bermog‘i kerak?”, “Haqiqiy ustoz qanday bo‘lmog‘i kerak?” degan savollarga javob bermog‘chi bo‘ladi go‘yo.

Imtihon davomida “*Mashrabning oti nega Mashrab?*”, “*Otoy nechanchi yilda tug‘ilgan?*”, “*Durbekning qanday romanlari bor?*”, “*Sakkokiy nechta drama yozgan?*”, “*Lutfiy nega yuz yil emas, to‘qson to‘qqiz yil umr ko‘rgan?*” qabilidagi asossiz savollar berib, unga javob bera olmaganlarni fandan yiqitadigan ustozning ilmiy salohiyati qay darajada bo‘lishi mumkin?! Bu kabi saviyasi va bemaza savollar ortida o‘z ilmsizligi niqoblanmaganmikan?! Erkin A‘zamning bu yaratq obrazlari kitobxonni ana shunday savollar girdobiga ko‘mib tashlaydi.

Adabiyotshunoslarning ta’kidlashicha, yaratilgan voqea va obraz hayotiy haqiqatga mos kelishi kerak [5; 10-b.]. Xususan, “Otoyining tug‘ilgan yili” asaridagi ustoz obrazlari va ularda uchraydigan xususiyatlar ham barchasi hayotiy haqiqatlar tasviri bo‘lib xizmat qiladi. Ziyoxonov singari ma’ruzalarda faqat konspekt o‘qib berib, talabalarni uni yozishga majbur etadigan, modomiki, bundan bosh tortsa, unga ters kelib, fanidan yiqitadigan ustozlar universitet ta’lim tizimida uchragan, albatta. Erkin A‘zam esa mazkur toifadagi ustozlarni o‘tkir kulgu ostiga olib, bunday ustozlik faoliyati chetdan qay darajada xunuk ko‘rinishini Ziyoxonov va Maxsumov singari domlalar misolida ko‘rsatib beradi. “Badiiy g‘oya san’atkorning borliqqa munosabati, davr ijtimoiy hodisalarini, tabiat sirlarini farqlash, anglash va baholay olish iqtidori, go‘zallik, oliyanoblik hamda baxt haqidagi ideallari bilan bog‘liq ravishda tug‘iladi. Binobarin, badiiy g‘oya va uning taqqosiga ko‘ra yaratiladigan obraz muayyan dunyoqarash doirasidagi aql mahsuli hamdir” [6; 16-b.]. Qissada qahramonning ichki monologlari orqali ustoz obrazlariga baho beriladi. Ustoz faqat bilim beruvchi emas, balki talabaning ruhiyatini anglay oladigan shaxs bo‘lishi kerakligi muallif qarashi sifatida ilgari suriladi.

Qissada qahramon Asqar aspirantlik, fan nomzodligi va ilmiy ishga bo‘lgan yuzaki munosabatni keskin tanqid qiladi. Ayniqsa, u Madhiddin va Ziyoxon Ahmadxonov obrazlarida jamiyatda “ideal” deb qabul qilinadigan, ammo haqiqatda yuzaki, ko‘r-ko‘rona tizimga

bo'ysunadigan, tanqidga bardosh berolmaydigan insonni ko'radi. Asqar Madhiddinni bugun talaba, ertaga aspirant, keyin fan nomzodi, bir kuni domla degan stereotip tarzida tasvirlaydi: *"U hozir yuvoshgina talaba, ertaga – ta'zimkor aspirant, indini – silliqqina fan kandidati, bir kun qarabsizki – salobatli fan doktori, professor! Salobatli Salohiddinov..."* [4; 9-b.]. Bu esa, muallifning o'zbek ilmiy muhitidagi ko'r-ko'ronalik, yuzakilik va mansabparastlikka bo'lgan munosabatini ochib beradi.

Ilmiy darajani olish – asarda shunchaki "qog'oz to'ldirish", "fan nomzodi bo'lish uchun 150 bet, fan doktori bo'lish uchun yana 200 bet yozish" kabi fikrlar istehzoli tarzda tilga olinadi: *"... u avval albatta kichik xodim bo'ladi, keyin – albatta katta ilmiy xodim! Avval amal-taqal qilib yuz-yuz ellik qog'ozni qoralaydi-da, fan kandidati unvoniga erishadi, keyin o'shanga yana ikki yuz bet (insofga qarab!) qo'shsa kifoya – fan doktori!"* [4; 9-b.]. Bu orqali yozuvchi ilmiylikka emas, ko'r-ko'ronalik va mansabparastlikka asoslangan tizimni fosh qiladi. Asqar ilm-fan sohasini "olti-yetti yilga cho'zib yurmay, ikki yilda bitirib tashlayman" deya oddiylashtiradi, bu esa muallifning zamonaviy ilm olamidagi sun'iylikni fosh etuvchi pozitsiyasini bildiradi. Shuningdek, qahramon o'zining ilmiy yo'ldan ketmasligini ongli tanlov sifatida tushuntiradi: u rostgo'y, erkin va mustaqil fikrli inson sifatida ilmda faqat bosh egib, qisinib yurish ehtiyojini rad etadi. "Umrni goh bemasar, goh basamar o'tkazayotgan aksar fidoyilar, askari unvonparastlar-u chalamullalar davrasi"ni ko'p kuzatgan va tahlil qilgan Asqarning fikricha, bunday ilm insonga, jamiyatga emas, yolg'on hayotga xizmat qiladi. Shu bois, Asqar bu taxlit ilmdan emas, haqiqat orqali yuksalishni ustun qo'yadi. Adolatparvar va rostgo'y, o'z vijdoni oldida pok inson bo'lishni afzal biladi. Bu esa qahramonning mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishini ko'rsatadi va asarning asosiy g'oyaviy qatlamini kuchaytiradi. Bir so'z bilan aytganda, Erkin A'zam Asqar Shodibekov obrazi orqali "o'z davri bilan murosasiz odam obrazi" ning ajoyib namunasini yaratdi. Uning ko'r-ko'rona ilm va ustozlik bilan shug'ullanuvchilarga nisbatan *"Atrofimdagi, chidam bilan harflarga termilgan ko'yi g'aflatda umr o'tkazayotgan kimsalarni cho'chitib, seskantirib, "To'xtang" deya baqirib yuborgim keladi"* [4; 14-b.] qabilidagi isyonli hayqiriqlari ham fikrimizning yorqin dalilidir.

Ijodkor Marat, Bo'ston, Madhiddin kabi ismlari kodlashtirilgan qahramonlar orqali ham o'sha davr ta'lim tizimidagi ayrim nuqson va kamchiliklarni ironiya usuli orqali fosh qilib beradi. Misol uchun, qahramonning Marat ismli kursdoshi mansabdor otasi soyasida bezbetlarcha gerdayib yuradigan, "hech qachon imtihonga kirmasa-da, hamisha a'lochilar ro'yxatida yuradigan chalamulla" edi. Aynan uning imtihonga kirmay turib, a'lochiga aylanib qolishi tasviri jamiyatda uchraydigan laganbardorlik, mansab ortiga berkinish kabi illatlar ustidan kulingan.

Normat Yo'ldoshev o'zining "Xarakter musavviri" maqolasida "Otoyining tug'ilgan yili" qissasi haqida fikr bildirar ekan shunday deydi: "Yozuvchi Asqar Shodibekov tilidan gapirib, asardagi har bir personajning o'ziga xos xarakter-xususiyatlarini mahorat bilan qalamga oladi" [3; 52-b.]. Haqiqatan ham, Erkin A'zam qissadagi har bir epizodik obrazlarga ham aniq portret va xarakter xususiyati jo etadi. Xuddi shunday epizodik obrazlardan yana biri bu fransuz tili o'qituvchisi Dilara Jo'rayevnadir. U asarda "sira yolchitib dars o'tmaydigan", "bir-ikki kishidan o'tilgan mavzuni naridan-beri so'raydigan", yangi mavzuni "tez-tez tushuntirib, sumkachasini bilagiga ilib yov quvganday jo'nab qoladigan", ishiga hafsalasiz, layoqatsizlarcha yondashilgan, ustozligini o'zi-da tan olgisi kelmaydigan ayrim ustozlar obrazining badiiy umumlashma obrazi sifatida chizib beriladi. Barchaning yuziga ayamay ko'zgu tutadigan qahramonimiz Asqar Dilara

Jo'rayevnaga ham achchiq haqiqatni aytishdan ta'b tortmaydi: *"siz boshqa biror sohaning boshini tutishingiz kerakka o'xshaydi"* [4; 40-b.]. Ushbu alamli haqiqatdan yig'laganiga qaramay, Dilara Jo'rayevna Asqar kabi dangal talabalarga qasdlashmaydigan, ularning fikrini tinglaydigan, hurmat qiladigan, eng asosiysi, haqiqatga tik boqa oladigan kam sonli ustozlardan edi. Asqarga qarshi bormay, imtihonda osonlik bilan *"zatchyot"* qo'yib berishi va uning fikrini tasdiqlashi ham buning yorqin isbotidir. Keyinchalik uning o'zi ham bu haqiqatni tan oladi: *"To'g'ri payqabsiz, rostdan ham men boshqa sohaning odami bo'lsam kerak. Buni o'zim ham bilaman"* [4; 41-b.]. Yozuvchi Dilara Jo'rayevna obrazini yaratish orqali jamiyatdagi o'z o'rnini topa olmay aslan noto'g'ri kasbda faoliyat yuritayotgan, buni qalban og'ir xo'rsinish his qiladigan kishilarga ishora qilmoqda.

"Otoyining tug'ilgan yili" qissasida muallif ustozlarga faqat tanqidiy ruhda yondashgan, ustozlarga namuna bo'la oladigan qahramon yaratmagan desangiz, adashasiz. Adib talabalarga esh bo'ladigan, ularni haqiqiy ilm olamiga olib kira olgan ustoz obrazi sifatida falsafa fani o'qituvchisi – Fozilov obrazini gavdalandiradi. Fozilov o'z faniga talabalarni shu qadar qiziqтира olardiki, uning darsida hatto – davomati chatoqligi uchun har oy bir marta o'qishdan "haydaladigan" mashhur Bozor Bobojonov ham ko'rinib qolardi. Fozilovning talabalarini o'z hisobidan Kibernetika institutiga olib borib, ekskursiya uyushtirgani, falsafa fanining amaliyot bilan bog'liqligini ko'rsatishga bo'lgan rag'bat, albatta, tahsinga sazovor. Bunday ustozona fidokorlik o'quvchilar tomonidan ham e'zozlanadi va mazkur o'qituvchi fanini qunt bilan o'qilishiga olib keladi. Erkin A'zam fanning tushunilishi uni o'rgatadigan ustozga bog'liqligini Fozilov obrazi orqali yorqin ifodalaydi. Talabalar mehrini qozongan Fozilov vafotidan so'ng boshqa domla dars bera boshlagani va talabalar falsafadan hech nima tushunmay qo'ygani tasviri bunga dalildir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, "Otoyining tug'ilgan yili" qissasi Erkin A'zamning o'zbek qissachiligida o'ziga xos yo'lga, uslubga ega ekanligini ko'rsatib bergan asari sanaladi. "Otoyining tug'ilgan yili" qissasi zamonaviy o'zbek nasrining tanqidiy ruhda yozilgan bo'lib, yozuvchining badiiy mahorati bilan yo'g'rilgan durdona asarlaridan biridir. Qissada ustoz obrazlari oddiy ta'lim beruvchilar shaxslar emas, balki jamiyatdagi xulq-atvor tarbiyalovchilari sifatida baholanadi. Asarda ta'lim tizimidagi kamchiliklar, ustozlar tabiatida uchrovchi ayrim illatlar va ilm-fanga ko'r-ko'ronalik bilan yondashish singari holatlar o'tkir kulgu ostiga olinadi. Ushbu tadqiqot davomida qissaning g'oyaviy-estetik yo'nalishi, obrazlar tizimi, muallifning jamiyatdagi ayrim illatlarga bo'lgan munosabati tahlil qilindi. Asarda talaba-yoshlar, ustoz-shogird munosabatlari, ta'lim tizimidagi muammolar, ilmiy faoliyatga bo'lgan munosabat kabi masalalar badiiy kinoya, sarkazm va satira vositasida yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yozuvchi Erkin A'zam an'anaviy qissachilik yo'lidan borar ekan, unda zamonaviy adabiyotga xos uslubiy va poetik vositalarni ham muvaffaqiyatli qo'llagan. Asarda ifodalangan jamiyatga xos illatlar hayotiy haqiqatlarga asoslangan bo'lib, ular bugungi kundagi ta'lim tizimiga oid dolzarb muammolarni ham ochib beradi.

Erkin A'zam asarlarida inson ma'naviyati masalasini hayot hodisalariga real yondashish orqali ochib berish tamoyili ko'zga tashlanadi. Adib yaratgan qahramon hayotda o'z o'rnini topish, maqsadga erishish uchun kurashish va intilish kerak degan maslakni shior etadi [7; 66-b.]. Asqar Shodibekov ana shunday qahramonlardan biri edi, deyish mumkin. Qahramon Asqar Shodibekov obrazi orqali yozuvchi rostgo'y, tanqidiy fikrlovchi, ichki ozodlikni qadrllovchi zamonaviy yosh avlod vakilining badiiy timsolini yaratgan. U orqali muallif ilm-fan, ustozlik,

jamiyat va adolat haqida chuqur ijtimoiy-falsafiy muammolarni ko'taradi. Shu bilan birga, Ziyoxonov, Maxsumov obrazlari orqali yozuvchi kasbiga nолоyiq kishilar, Fozilov va Dilora Jo'rayevna obrazlari orqali esa munosib ustoz va o'z o'rnini anglagan insonning badiiy timsolini ham yaratishga erishgan.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Xoldorov D. Hozirgi adabiy jarayon: o'zbek qissalari uslubi (Matn): uslubiy qo'llanma. – T.: Nodirabegim nashriyoti, 2019. – 84 b.
2. Shofiyev O. Erkin A'zam nasri badiiyati (kinoya va obraz): Filol.fan.b.fal.dok. – Termiz, 2019. – 152 b.
3. Erkin A'zam badiiy olami: / Ilmiy maqolalar va suhbatlar to'plami. – T.: "Turon zamin ziyo" nashriyoti, 2014. – 304 b.
4. A'zam E. Kechikayotgan odam: Qissalar. – T.: "Sharq", 2002. – 448 b.
5. Shofiyev O., Abduraimova Sh. Badiiylik jozibasi. – Termiz: "Surxon-Nashr", 2016. – 36 b.
6. Rasulov T. Badiiy asar qanotlari. – T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1977.
7. Rasulova U. Hozirgi adabiy jarayon. – T.: "Akademnashr", 2023. – 192 b.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/7 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).